

U radu »K objektivnoj spoznaji u tjelesnoj kulturi« (str. 299–310) Božo Bokan zagovara veću uporabu deduktivne metode u svrhu ostvarenja holističkog pristupa u primjeni metoda zaključivanja u znanostima o tjelesnoj aktivnosti. U tu svrhu najprije razlaže logičke metode zaključivanja i dokazivanja (induktivnu i deduktivnu), zatim prelazi na osnovne postavke na polju metodologije znanosti Karla Poppera, da bi na posljetku iznio prikaz rezultata 124 magistarska i doktorska rada na beogradskom Fakultetu sporta i fizičkog vaspitanja radi podupiranja teze o dosadašnjem dominantnom korištenju metoda indukcije.

Boran Berčić i Venio Đonlić u radu »Tjelesno vježbanje u suvremenim uvjetima života« (str. 311–322) kreću od uvida kako je nedostatak kretanja veliki suvremeni problem, referirajući se na različite plauzibilne studije kako na globalnoj tako i na razini Hrvatske, a također i one o prisutnom stavu prema tjelesnom vježbanju kao i o pozitivnim učincima tjelesnog vježbanja na ljudsko tijelo. Na tom podmetu iznose filozofsko opravdanje odnosno razloge za tjelesno vježbanje poput: postizanje i održavanje zdravlja, dobrog izgleda, omogućavanje druženja, moguće ostvarivanje zarade, natjecanje i izazov, itd.

Natalija Špehar, Jelka Gošnik, Ksenija Fučkar Reiche u »Test deklarativnog znanja studenata iz kolegija Tjelesna i zdravstvena kultura I« (str. 343–350) iznijele su veoma zanimljivu studiju o deklarativnom (ne)znanju na istovjetnim kolegijima Tjelesne i zdravstvene kulture (TZK) studenata 1. godine na trima fakultetima Sveučilišta u Zagrebu (Graditeljski odjel Tehničkog veleučilišta u Zagrebu, Filozofski i Prirodoslovno-matematički fakultet). Studija ukazuje na jasnu potrebu za dodatnom edukacijom iz različitih područja koja bi svakako trebala uključivati područje nutricionizma i reproduktivnog zdravlja.

Peta tematska cjelina donosi i odličnu studiju Joce Zorc »The Challenges of Safeguarding Children in the Elite Sport« (str. 323–342) vršenu na primjeru jedanaest bivših vrhunskih slovenskih gimnastičarki i njihove svakodnevice za vrijeme natjecanja i treninga tijekom djetinjstva, s temeljnom inklinacijom zaštite zdravlja djece prilikom bavljenja vrhunskim sportom.

Zbornik zatvara rad »Igra – put k multidimenzioniranom mišljenju« Brune Čurka i Ivane Kragić (str. 351–360). Rad se bavi igrom kao takvom (ne specifično sportskom igrom), referirajući se primarno na Huizingine definicije igre i stavove o čovjeku kao *homo ludensu*. Rad iz konteksta *Filozofije s djecom* zastupa tezu kako dobro usmjerena igra (tako i sportska igra) može razvijati ljudsko (dječje)

multidimenzionirano mišljenje: kritičko, kreativno i skrbno.

Summa summarum, ovaj zbornik svojevrsna je sublimacija višegodišnjeg rada i nastojanja Ivane Zagorac oko *filozofije sporta*. Zagorac, iznimna mlada znanstvenica i urednica ovog izdanja, u tom smislu djeluje na niz različitih načina: kroz pisanje i prevođenje radova, pohađanje i organiziranje susreta i konferencija, održavanja javnih predavanja te nastave u sklopu međuodsječkog kolegija o sportu na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Ipak, posebno treba apostrofirati pokretanje i uređivanje dvaju temata u časopisu *Filozofska istraživanja* br. 114 (2/2009) i br. 115 (3/2009) pod nazivom *Filozofija slobodnog vremena i športa*, te temata časopisa *Metodički ogledi* 35 (1/2012) naslovljenog *Filozofija i sport*.

Svi oni involvirani u bavljenje *filozofijom sporta* svakako mogu dijeliti zadovoljstvo za ovaj izniman prilog koji ujedno znači i (konačno) dobivanje nasušno potrebne, nadasve kvalitetne i potpuno dostupne literature. Stoga, zbornik valja gledati kao svojevrsno »pločavanje puta« za razvoj i širenje ove filozofske (sub)discipline, ali i snažan potporanj i poticaj na daljnja istraživanja, razmatranja i propitivanja veoma slojevita fenomena sporta. Nadalje, lako se može anticipirati da će ovaj zbornik postati prvi izbor i korak k budućem bavljenju *filozofijom sporta* – nekim budućim filozofima i nekim budućim sportašima – filozofima sporta.

Završimo uredničkim riječima:

»Govoriti drugačije o sportu, kao što smo željeli učiniti na ovim stranicama, znači vratiti se upravo čovjeku i igri, ma koliko oba pojma bila neuhvatljiva.«

Matija Mato Škerbić

doi: [10.21464/fi36315](https://doi.org/10.21464/fi36315)

Luka Bekavac

Prema singularnosti

Derrida i književni tekst

Disput, Zagreb 2015.

Već na početku intervjua danog Dereku Attridgeu »This Strange Institution Called Literature« (u knjizi *Acts of Literature* iz 1992.), u kojem raspravlja o književnim tekstovima i književnicima što su se tijekom godina našli

u fokusu njegova interesa – Mallarmé, Kafka, Blanchot, Joyce, Ponge, Celan, Shakespeare, Cixous, Artaud, Bataille, Flaubert i drugi – Jacques Derrida suočava se s dvojbama oko vlastitog odnosa spram tih tekstova ne uspijevajući artikulirati svoj stav, odnosno, suočavajući se opet iznova s pitanjem: što je književnost? Derrida se, naime, ne može postaviti spram analiziranih književnih tekstova u tom smislu što dvoji piše li o tim tekstovima, ili piše uz te tekstove, piše li možda prema njima ili u njihovo ime, možda protiv kojih ili na njihovu štetu. Ono što je nesumnjivo, objašnjava dalje, jest da se njegovo pisanje javlja kao odgovor na izazov ili provokaciju koju u njemu pobuđuju ti književni tekstovi dijelom stoga što predstavljaju književnost o književnosti već time što raspravljaju o pitanju književnosti, otvaraju se u smislu njezina određenja, porijekla, svrhe ili učinaka. Riječ je o tekstovima osjetljivim na »križu« institucije književnosti što je usko povezano s njezinom performativnom prirodom. Za Derridaa književnost nije definirana nekom esencijom ili biti, ona se može institucionalizirati, na primjer, u pojmu prava, »prava da se kaže sve« što su moderne demokracije osigurale književnosti tako da književnost premašuje nekovrsna zakonska ograničenja. Mada društvena praksa to pravo književnosti da »kaže sve« zapravo ipak pokušava potisnuti ili književnost čak podvrgava cenzuri, načelan princip prava svojstven književnosti opstaje i osigurava joj poziciju iz koje može obećati demokraciju propitivanjem odgovornosti (pa i vlastite odgovornosti), zakona, institucija, moći i drugog.

Prema Derridau, jezik ima moć što se, između ostalog, manifestira u tomu da singularni znak podliježe citatnosti i iterabilnosti i upravo kroz preinaku može dobiti karakteristiku općeg. Upravo taj aspekt zanima Derridaa koji tvrdi da već u majušnoj autobiografskoj crtici mogu biti sadržani najveći potencijali historijske, teorijske, lingvističke i filozofske kulture. Singularno i opće zapravo su neodvojivi, na sličan način kao i filozofija i književnost u Derridaovu diskurzu. Prema Derridau, naime, niti jedan sustav, filozofski, književni, religijski, politički ili ini, nije niti može biti cjelovit ili samodostatan, bez obzira na njegovu prividnu omedenost. Interes za književni tekst otvorio je Derridau put k promišljanju pisma što će se kasnije ispostaviti pretpostavkom dekonstrukcije – kao načina istraživanja genealogije ideja, analize i raspravljavanja pojmova i njihovih pretpostavki, odnosno isticanja njihovih ograničenja i ranjivosti, a ne metode, teorije ili škole. O učincima Derridaove dekonstrukcije na razvoj vrlo različitih disciplina (filozofija, književnost,

psihoanaliza, feminizam, studiji roda, studiji rase, kulturalni studiji, arhitektura, glazba, ples, dizajn, film, pravo, čak i prirodne znanosti) danas nema dvojbe, kao ni u to da je dekonstrukcija i u teorijskom i u praktičnom smislu postala rad što se može založiti i govoriti u ime slabih, razvlaštenih, nemoćnih, zaboravljenih ... Drugih.

Književni tekst kao polazna točka za Derridaovu dekonstrukciju različitih koncepata ishodište je monografije Luke Bekavca *Prema singularnosti. Derrida i književni tekst* (Disput, Zagreb 2015). U toj knjizi Bekavac rekonstruira put kojim je Derrida stigao do teze o pismu kao »amalgamu osjetilnog i dekonstrukcije« smještajući začetak u fenomenologiju i rad Edmunda Husserla čiji opus umnogome definira dekonstrukciju, ali, tvrdi Bekavac, upravo njemu Derrida duguje i figuru »razlike« na kojoj uspostavlja potonju teoriju tvorbe identiteta.

Monografija Luke Bekavca *Prema singularnosti. Derrida i književni tekst* podijeljena je u četiri dužinom podjednake, posebno naslovljene, cjeline. Niz poglavlja otvara »Opće pismo: emergencija jedne teorije« maloprije spomenutom tezom o ishodištu Derridaove misli u Husserlu i fenomenologiji, krećući se od ranih studija o Husserlu i tematizacije pojma inskripcije. Nadalje, kroz »Glas i fenomen« i srodne tekstove otvara se niz pitanja oko višeznačnog pojma, Derridaova neologizma, *differance* što sadrži i »razliku« i »pomak« i »odgodu«. Poseban naglasak Bekavac daje figuri »razlike« (što prethodi identitetu) locirajući njezino ishodište ne u strukturalnoj lingvistici, nego prvenstveno u fenomenologiji te prateći trag »razlike« do Emmanuela Levinasa i njegove filozofije alteriteta. Sam Derrida pak kroz Husserlove neodumice otvara mogućnost kojom ono »reduktibilno, materijalno, neinteligibilno, pasivno« smješta u prioritarnu poziciju. Posljednji segment prvoga poglavlja podnaslovljen »Iterabilnost i gramatologija« Bekavac ispisuje usmjerujući se na koncept performativa: raspravi o Derridaovu određenju pojma »komunikacije« ponajprije u eseju »Potpis događaj kontekst« prethodi uvodno razlikovanje konstativa i performativa u teoriji J. L. Austina, a zaključno se izvodi određenje gramatologije kao »prakse razgraničenja metafizičkih od 'gramatoloških' elemenata svakoga teksta« (str. 63).

U drugoj se velikoj cjelini »S onu stranu heteronomije teksta« napušta fenomenološko polje i prelazi na problematizaciju posljedica što ga je Derridaova teorija pisma ostavila na proučavanje književnih tekstova. »Fikcija i svjedočanstvo« otvara problem veze subjekta i vremena, odnosno određenje teksta kao svjedočanstva i povezano pitanje autorske

namjere. To proizlazi iz Derridaova bavljenja proznim i kritičkim djelima Mauricea Blanchota, njegova stalnog dijaloškog partnera, dok se »Himen i istina« otvara prema Derridaovu čitanju Mallarmea i Sollersa kroz razmatranje odnosa književnosti i (izvanjske) zbilje. Strukturalističke i psihoanalitičke veze s dekonstrukcijom prelaju se ponajviše kroz Lacanovo čitanje Poea i »Ukradeno pismo«, uzimajući u obzir Freudovo nasljeđe uopće, te Derridaove zamjerke francuskoj psihoanalitičkoj kritici zbog reduktivnog pristupa književnosti i zanemarivanja pitanja teksta. U studiji Luka Bekavac nastavlja istraživanje elemenata samosvojnosti književnog teksta – njegovog smisla, moguće interpretacije, analize i prijevoda – a opisujući svoj rad kao »pokušaj skiciranja izgleda čitanja književnih tekstova bez popuštanja impulsu egzemplarizacije« (str. 128), odnosno baveći se »neopisivom« i »nesvodivom« singularnošću književnih tekstova.

Singularnost je Derridaov koncept što se javlja u mnogim kontekstima: kada raspravlja o nepredvidivosti i nestabilnosti svakog događaja, neprikladnosti dara, nasilju što ga institucije provode u namjeri da učvrste povijest ... ali i kada raspravlja o književnom tekstu i njegovu potencijalu da suspendira i preoznači zakone ili norme. Singularnost ne može biti obuhvaćena univerzalnim kategorijama ili kriterijima, nego je riječ o onom nesvodivom na bilo koji uspostavljen koncept ili sustav, na bilo kakvu općenitost. Singularnost određuje mogućnost vlastitog preoznačavanja i citatnosti, pa i djeljivosti i transformativnosti. Singularnost književnog teksta isplivljava se kroz izniman događaj što ga tekst predstavlja, kao i nezamjenjivi potpis i datum. Samom događaju književnosti uvjete osigurava imanentna mogućnost preoznačavanja, transformativnosti budući književnost preoblikuje i kontekst i uvjete vlastite čitljivosti. Potpoglavlje »Prema pojmu singularnosti« Bekavac otvara tematizacijom prijevoda, nastavlja analizom rada tugovanja kod Freuda Abrahama i Toroka da bi konačno ponudio opis pojma singularnosti: »singularno će se morati tražiti u interakcijama forme s otporom materijalnog 'subjektiva', a ne u onome što čitateljska svijest uspijeva preuzeti iz teksta, makar to bio i energent redefiniranja njezinih vlastitih kognitivnih zakonitosti. Zbog toga smo se ipak skloniji držati opisa singularnosti kao neponovljive i neprevodive kvazimaterijalne 'jezgre' teksta koja joj je posve neotuđiva, a ne kao fluidnog i kulturno uvjetovanog markera u recepciji: ona ne samo da nije svodiva na čitanje nego predstavlja 'otisak' koji nije ni uključen u čitanje.« (str. 162) Drugi dio središnjeg poglavlja

monografije »Singularnost i književni tekst« čine analize čitanja Geneta, Pongea i Celana kroz pitanja potpisa, vlastita imena, svjedočenja, datuma, pepela ... gdje se uočava neprestano propitivanje pa i prekoračivanje granica književnog i teorijskog, odnosno filozofskog diskursa.

Zaključna cjelina »Institucije književnosti« obuhvaća više ono onkraj književnog teksta, njegovu »izvanjskost« negoli tekst sam. Koncepti kao dar, invencija, zakon, žanr, parergon ... samo su neki od Derridaovih koncepata što nalaze mjesto u monografiji.

Derridaovo pisanje o književnosti Bekavac promatra kao dosljedno podređivanje i prilagođavanje samim predmetima pisanja, a njegove komentare kao neinvazivne supotpise, upozoravajući neprestano na nedostiznost svakog apsoluta pa tako i na nemogućnost odjeljivanja tradicionalnih književnoznanstvenih analiza od njegove dekonstrukcije, čak i u samom Derridaovu pismu. Singularnost književnog teksta u Derridaovu smislu tako neće i ne može zanemariti kategorije autora, konteksta, kulture i druge, tvrdi Bekavac, ali ga neće ni nasilu »prevoditi« ili rastvoriti, nego će nataloženo nasljeđe izučavanja književnosti staviti u pogon u smjeru pojedinačnog i nesvodivog književnog teksta.

Monografijom *Prema singularnosti. Derrida i književni tekst* Luka Bekavac zahvaća u segment Derridaova problematiziranja književnog teksta krećući se pritom od njegovih ranih rasprava o fenomenologiji i novih koncepata (iterabilnost, differance, diseminacija i drugi), preko Derridaovih tekstova o književnim tekstovima drugih (Ponge, Celan, Genet), do kasnijih radova što uključuju koncepte pravde, dara, invencije, pepela, svjedočenja. Brižljivo iščitavanje i predstavljanje Derridaovih teza, terminološka raščišćavanja, dosljedna argumentacija ... samo su neke od odlika ove studije, a kakvih je izuzetno malo na hrvatskoj teorijskoj sceni.

Kristina Peternai Andrić